บทที่ 7
การกำหนดราคาและปริมาณผลผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

จากที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 5 และบทที่ 6 ทำให้ทราบถึงทฤษฎีการผลิตและต้นทุนการผลิต และทราบถึงรายรับและกำไรที่ผู้ผลิตจะได้รับจากการผลิตสินค้าออกขาย เมื่อนำความรู้ดังกล่าวมาวิเคราะห์จะทำให้ทราบว่าผู้ผลิตควรจะตัดสินใจผลิต ณ ระดับผลผลิตเท่าใดจึงจะได้กำไรสูงสุด แต่เนื่องจากสินค้าที่ผลิตมีการแข่งขันกันในตลาดที่มีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นการตั้งราคาสินค้าหรือกำหนดปริมาณการผลิตเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการผลิตหรือขายสินค้าเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด ผู้ผลิตจำเป็นที่จะต้องเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของแต่ละตลาดและระดับของการแข่งขันในตลาดของสินค้าที่ตนผลิตอยู่ด้วย เพราะโครงสร้างของแต่ละตลาดมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดราคาหรือปริมาณการผลิตและกำไรที่หน่วยธุรกิจจะได้รับ ดังนั้นในการศึกษาการตัดสินใจของหน่วยธุรกิจในการกำหนดราคาและปริมาณสินค้าออกขายจะต้องแยกพิจารณาออกเป็นตลาด ๆ ไป โดยในบทนี้จะเริ่มจากการศึกษาตลาดแข่งขันสมบูรณ์ โดยจะศึกษาถึงลักษณะหรือคุณสมบัติของตลาด ตลอดจนศึกษาถึงพฤติกรรมในการกำหนดราคาและระดับผลผลิตของหน่วยผลิตในตลาดดังกล่าว ทั้งการผลิตระยะสั้นและระยะยาว แต่ก่อนอื่นจะขอกล่าวถึงความหมาย โครงสร้าง และข้อสมมติต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ตลาดโดยทั่วไป ดังต่อไปนี้

ความหมาย โครงสร้าง และข้อสมมติในการวิเคราะห์ตลาด

1. ความหมายของตลาด

ในทางเศรษฐศาสตร์คำว่า “ตลาด” จะหมายถึง การที่ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถติดต่อตกลงซื้อขายกันได้ โดยที่ผู้ซื้อและผู้ขายจะมาพบเจอกัน ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งก็ได้ หรืออาจอยู่ไกลกันคนละมุมโลกก็ได้ หากมีการตกลงซื้อขายกันเกิดขึ้นจะถือว่าได้เกิดตลาดสินค้าชนิดนั้น ๆ ขึ้นแล้ว และจะเรียกชื่อตามสินค้าที่มีการซื้อขายกัน เช่น ถ้าตกลงซื้อขายยางพารา ก็เรียกว่า “ตลาดยางพารา” ถ้าตกลงซื้อขายผลไม้ ก็เรียกว่า “ตลาดผลไม้” หรือถ้าตกลงซื้อขายบริการจากแรงงานก็เรียก “ตลาดแรงงาน” เป็นต้น หรืออาจเรียกตามประเภทของสินค้าหรือทรัพย์ที่ซื้อขายกันรวม ๆ ไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นสินค้าหรือบริการชนิดใดก็ได้ เช่น ตลาดสินค้า ตลาดปัจจัย และตลาดเงิน เป็นต้น นอกจากนั้นยัง

สามารถ เรียกตามอาณาบริเวณที่ได้ตกลงซื้อขายกันก็ได้ เช่น ตลาดในประเทศ ตลาดต่างประเทศ และตลาดโลก เป็นต้น

2. โครงสร้างของตลาด

ราคาและปริมาณผลผลิตของสินค้าหรือบริการชนิดหนึ่ง ๆ จะถูกกำหนดขึ้นมาได้อย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับโครงสร้างของตลาด ดังนั้นในการแบ่งประเภทของตลาดจะยึดเอาโครงสร้างตลาดมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง โดยใช้หลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1) จำนวนผู้ซื้อและผู้ขายในตลาดสินค้าชนิดนั้น ๆ

2) ลักษณะของสินค้าของผู้ขายแต่ละราย

3) ความสามารถในการเข้าออกจากตลาด

ด้วยเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นสามารถแบ่งตลาดออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.1 ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (Perfect Competition)

2.2 ตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ (Imperfect Competition) โดยตลาดแข่งขันไม่สมบูรณยังแบ่งออกได้เป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีก 3 ประเภท คือ ตลาดผูกขาดแท้จริง (Monopoly) ตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด (Monopolistic Competition) และตลาดผู้ขายน้อยราย (Oligopoly)

3. ข้อสมมติในการวิเคราะห์ตลาด

การพิจารณาพฤติกรรมของหน่วยผลิตไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ตลาดลักษณะใดก็ตาม จะอยู่ภายใต้ข้อสมมติที่สำคัญ คือ การแสวงหากำไรสูงสุดเสมอ ซึ่งกำไรที่หน่วยผลิตจะได้รับจะเป็นเท่าใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของรายรับและต้นทุนจากการผลิต โดยรายรับของหน่วยผลิตจะมีลักษณะเป็นเช่นไรก็ขึ้นอยู่กับว่าเส้นอุปสงค์ที่หน่วยผลิตกำลังเผชิญอยู่ มีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งเส้นอุปสงค์ดังกล่าวจะเป็นเส้นที่บอกให้ทราบว่า ที่ระดับราคาต่าง ๆ ผู้บริโภคจะมีความต้องการซื้อสินค้าของหน่วยผลิต รายนั้นในปริมาณเท่าใด ดังนั้นในการศึกษาพฤติกรรมของหน่วยผลิตในแต่ละตลาดจึงจำเป็นต้องทราบลักษณะของเส้นอุปสงค์ที่ผู้บริโภคมีต่อสินค้าที่ผลิตโดยหน่วยผลิตนั้น ๆ ก่อน เมื่อได้รู้ลักษณะของ เส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตเผชิญ ก็จะสามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อหาระดับผลผลิตที่ก่อให้เกิดกำไรสูงสุดได้ โดยในที่นี้จะเริ่มจากตลาดแข่งขันสมบูรณ์เป็นอันดับแรก ซึ่งแม้ว่าในความเป็นจริงตลาดลักษณะนี้จะมีน้อยมากหรือแทบจะไม่มีเลย แต่การศึกษาตลาดแข่งขันสมบูรณ์ก็เป็นแนวทางที่จะช่วยให้สามารถอธิบายและคาดคะเนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริงได้แม่นยำพอสมควร และยังเป็นพื้นฐานของการศึกษาตลาดลักษณะอื่น ๆ ต่อไป

ลักษณะของตลาดแข่งขันสมบูรณ์

ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ หมายถึง ตลาดที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมาก มากจนกระทั่งจำนวนซื้อและจำนวนขายของผู้ซื้อและผู้ขายแต่ละคนมีผลทำให้ผู้ซื้อและผู้ขายแต่ละรายในตลาดไม่มีอิทธิพลในการกำหนดราคาสินค้าได้เองเป็นเพียง ผู้รับราคา (Price Taker) โดยราคาสินค้าจะถูกกำหนดจากอุปสงค์และอุปทานของตลาด ดังนั้นผู้ผลิตแต่ละรายจะเป็นผู้ขายสินค้าตามราคาตลาด

2) สินค้าของผู้ผลิตแต่ละรายมีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ทั้งลักษณะ คุณภาพ รูปร่าง สีสัน หีบห่อที่เหมือนกัน จนกระทั่งทำให้ผู้ซื้อเกิดความรู้สึกว่าไม่ว่าจะซื้อสินค้าจากผู้ขายรายใดก็จะได้รับสินค้าอย่างเดียวกัน นั่นก็หมายความว่า สินค้าที่ขายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์สามารถใช้ทดแทนกันได้อย่างสมบูรณ์

3) ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถเข้าออกจากตลาดได้อย่างเสรี ไม่มีการกีดกันใด ๆ ที่จะเป็นอุปสรรคขัดขวางในการเข้าออกจากตลาด ยกตัวอย่างเช่น ถ้าผู้ผลิตประสบกับการขาดทุน ผู้ผลิตก็สามารถเลิกผลิต หรือออกจากตลาดได้โดยเสรี ไม่มีอำนาจใด ๆ มาบีบบังคับให้ต้องขายสินค้าต่อไป หรือในกรณีที่ผู้ผลิตได้กำไรมาก ก็จะมีผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาทำการผลิตและขายแข่งกับผู้ผลิตรายเดิมได้ ซึ่งหมายความว่า ผู้ผลิตจะต้องไม่มีการรวมตัวกันเพื่อให้เกิดอำนาจผูกขาดขึ้นมา จนสามารถกีดกันผู้ผลิตรายใหม่ได้ ส่วนทางด้านผู้ซื้อก็เช่นเดียวกัน ก็จะมีเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะซื้อสินค้าหรือไม่ซื้อสินค้าใดก็ได้เช่นเดียวกัน

4) การโยกย้ายปัจจัยการผลิตสามารถทำได้โดยเสรี กล่าวคือ ปัจจัยการผลิตทุกชนิดสามารถโยกย้ายจากแหล่งการผลิตหนึ่งไปยังอีกแหล่งการผลิตหนึ่งได้โดยเสรี หากผู้ผลิตเห็นว่ามีผลตอบแทนที่ดีกว่า ก็สามารถโยกย้ายได้ในทันที

5) ผู้ซื้อและผู้ขายได้รับข่าวสารการตลาดอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายมีการรับรู้ข่าวสารด้านการตลาดเป็นอย่างดี ทั้งแหล่งซื้อขายสินค้าและราคาตลาดที่มีการซื้อขายกัน จึงมีผลให้ไม่มีผู้ซื้อรายใดซื้อสินค้าในราคาแพงกว่าราคาตลาด ขณะเดียวกันก็จะไม่มีผู้ขายรายใดยอมขายสินค้าในราคาที่ถูกกว่าราคาตลาด การรอบรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างสมบูรณ์จะส่งผลให้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายสามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้ทันท่วงที

ตลาดสินค้าหรือบริการที่มีโครงสร้างหรือลักษณะใกล้เคียงกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์นั้นหาได้ยาก แต่ตลาดที่ถือว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์มากที่สุด คือ ตลาดสินค้าเกษตร เช่น ตลาดข้าวเปลือก ตลาดข้าวโพด ตลาดมันสำปะหลัง ตลาดปาล์มน้ำมัน ตลาดยางพารา ตลาดผักและ

ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น การที่กล่าวว่าตลาดเกษตรส่วนใหญ่มีความใกล้เคียงกับตลาดแข่งขันสมบูรณ์ เพราะคุณสมบัติส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ยกเว้นคุณสมบัติข้อที่ 4 นับว่ายังไม่สอดคล้องนัก เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มักจะมีข้อมูลข่าวสารที่ไม่สมบรูณ์

เส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตแต่ละรายเผชิญ

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า เส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตแต่ละรายเผชิญ เป็นเส้นอุปสงค์ที่ผู้บริโภคมีต่อสินค้าของผู้ขายนั้น ๆ ซึ่งจะแสดงถึงปริมาณสินค้าที่ผู้ขายนั้น ๆ จะขายได้ ณ ระดับราคาต่าง ๆ จากลักษณะโครงสร้างของตลาดแข่งขันสมบูรณ์ที่มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมากและเป็นเพียงผู้ผลิตรายเล็กๆ หรือรายย่อยในตลาดเท่านั้น จึงไม่มีอิทธิพลเหนือราคา การขายสินค้าของหน่วยผลิตจึงต้องขายตามราคาตลาดเท่านั้น หากผู้ผลิตขายสูงกว่าราคาตลาด ผู้ซื้อจะหันไปซื้อสินค้าจากผู้ขายคนอื่น ๆ แทน เนื่องจากผู้ซื้อแต่ละคนต่างรู้สถานการณ์ความเป็นไปในตลาดเป็นอย่างดี และสินค้าที่ซื้อขายมีลักษณะเหมือนกันทุกประการ จึงทำให้ผู้ขายที่ขายสินค้าสูงกว่าราคาตลาดไม่สามารถขายสินค้าของตนได้เลย ในทางตรงกันข้าม ก็จะไม่มีผู้ผลิตรายใดขายสินค้าในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดเลย เนื่องจาก ณ ระดับราคาที่เป็นอยู่ผู้ผลิตก็สามารถขายสินค้าของตนได้หมดโดยไม่จำกัดจำนวน เนื่องจากผู้ผลิตเป็นเพียงส่วนย่อยของตลาด และสินค้าของผู้ผลิตก็มีน้อยมากเมื่อเทียบกับสินค้าทั้งหมดในตลาด ดังนั้นเส้นอุปสงค์ของหน่วยผลิตหนึ่ง ๆ ต้องเผชิญจะเป็นเส้นที่ขนานกับแกนนอน ณ ระดับราคาตลาด ดังรูปที่ 7.1

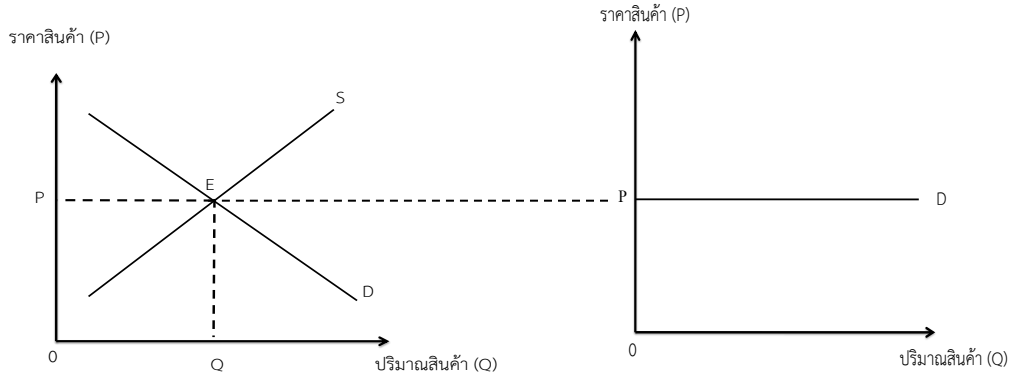

ก) ตลาด ข) หน่วยผลิต

รูปที่ 7.1 เส้นอุปสงค์ที่หน่วยผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ต้องเผชิญ

ที่มา : นราทิพย์ ชุติวงศ์. 2557 : 192

จากรูปที่ 7.1 ข) จากการที่ผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ เส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตแต่ละรายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ต้องเผชิญ จึงเป็นเส้นที่มีความยืดหยุ่นอย่างสมบูรณ์ (Perfectly Elastic) ซึ่งแสดงว่า ราคาขายจะคงที่โดยตลอด ดังนั้นเมื่อพิจารณารายรับรวมและรายรับส่วนเพิ่มของหน่วยผลิต จะได้ดังต่อไปนี้

1. รายรับรวม (TR) รายรับเฉลี่ย (AR) และรายรับส่วนเพิ่ม (MR) ของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

จากการศึกษาเรื่องรายรับจากการผลิตในบทที่แล้ว เมื่อราคาสินค้าที่ผู้ผลิตขายได้คงที่ รายรับรวม (TR) จะเป็นเส้นตรงที่ลาดขึ้นจากซ้ายไปขวา และมีความชันเท่ากับราคาสินค้า (P) ส่วนรายรับเฉลี่ย (AR) และรายรับส่วนเพิ่ม (MR) ของผู้ผลิต จะเป็นเส้นตรงขนานกับแกนนอน และเป็นเส้นเดียวกับเส้นอุปสงค์ (D) หรือเป็นเส้นเดียวกับเส้นราคา (P) ดังได้อธิบายมาแล้วในบทที่แล้ว ในหัวข้อ 6.5 ดังนั้นลักษณะของเส้นรายรับชนิดต่างๆ ของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ จึงนิยมเขียนกำกับที่ปลายเส้นนี้ว่า D = AR = MR ตามที่ปรากฏในรูปที่ 7.2

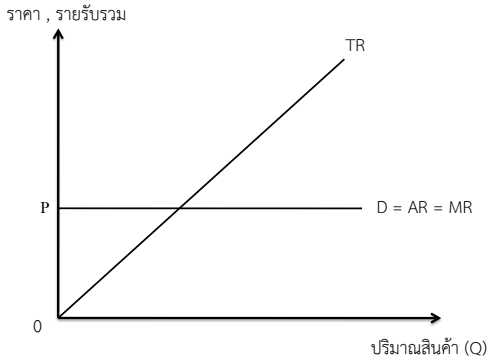

รูปที่ 7.2 เส้นรายรับรวม รายรับเฉลี่ย และรายรับส่วนเพิ่มของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

เส้นอุปสงค์ที่หน่วยผลิตเผชิญอาจมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งไปจากเดิมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงระดับดุลยภาพของตลาด ยกตัวอย่างเช่น ถ้าจำนวนผู้ผลิตในตลาดลดลงจะส่งผลทำให้เส้นอุปทานของตลาดเลื่อนไปทางซ้ายทั้งเส้นจาก S_1 เป็น S_2 เป็นผลให้ราคาดุลยภาพของตลาดเพิ่มสูงขึ้นจาก P_1 เป็น P_2 ทำให้เส้นอุปสงค์ที่หน่วยผลิตต้องเผชิญจะเลื่อนขึ้นจาก D_1 เป็น D_2 ดังรูปที่ 7.3 ในทางตรงกันข้าม หากจำนวนผู้ผลิตในตลาดเพิ่มขึ้น เส้นอุปทานจะเลื่อนไปทางขวาทั้งเส้นเป็นผลให้ราคาดุลยภาพของตลาดลดลง จะส่งผลทำให้เส้นอุปสงค์ที่หน่วยผลิตเผชิญจะเลื่อนตำแหน่งต่ำลงกว่าเดิม (ภราดร ปรีดาศักดิ์. 2550 : 213)

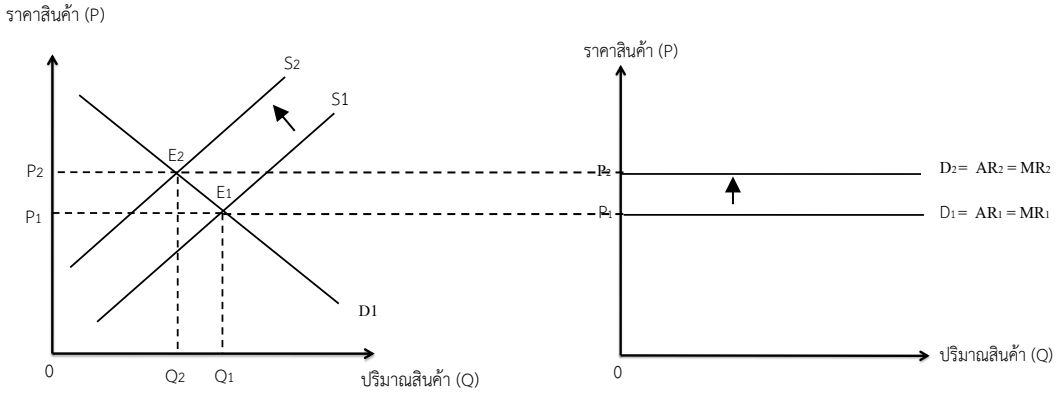

ก) ตลาด ข) หน่วยผลิต

รูปที่ 7.3 การเปลี่ยนแปลงของเส้นอุปสงค์ที่หน่วยผลิตเผชิญ
ที่มา : ภราดร ปรีดาศักดิ์. 2550 : 213

2. ระดับการผลิตที่เหมาะสมที่สุดของหน่วยผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

ระดับการผลิตที่เหมาะสมที่สุดของหน่วยธุรกิจ คือ จำนวนการผลิตที่ทำให้หน่วยผลิตได้รับกำไรสูงสุด จากการศึกษาเรื่องกำไรจากการผลิตในบทที่แล้วในหัวข้อ 6.6 เมื่อราคาสินค้าคงที่ เนื่องจากในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาสินค้าเองได้ ต้องขายสินค้าตามราคาที่ถูกกำหนดจากอุปสงค์และอุปทานของตลาดเท่านั้น ดังนั้นราคาสินค้าจึงคงที่ เส้นรายรับรวม (TR) และเส้นต้นทุนรวม (TC) ของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ จึงมีลักษณะดังปรากฏในรูปที่ 7.4 ก) ระดับการผลิตที่ทำให้ผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ได้กำไรสูงสุด ก็คือ ช่วงที่เส้นรายรับรวมห่างจากเส้นต้นทุนรวมมากที่สุด เมื่อพิจารณาเส้นรายรับส่วนเพิ่ม (MR) และต้นทุนส่วนเพิ่ม (MC) ซึ่งเป็นความชันของเส้นรายรับรวมและเส้นต้นทุนรวม กำไรสูงสุดจะเกิดขึ้น ณ ระดับที่รายรับส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่ม (MR = MC) ดังปรากฏในรูปที่ 7.4 ข) ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ ดังได้อธิบายไว้แล้วในบทก่อน

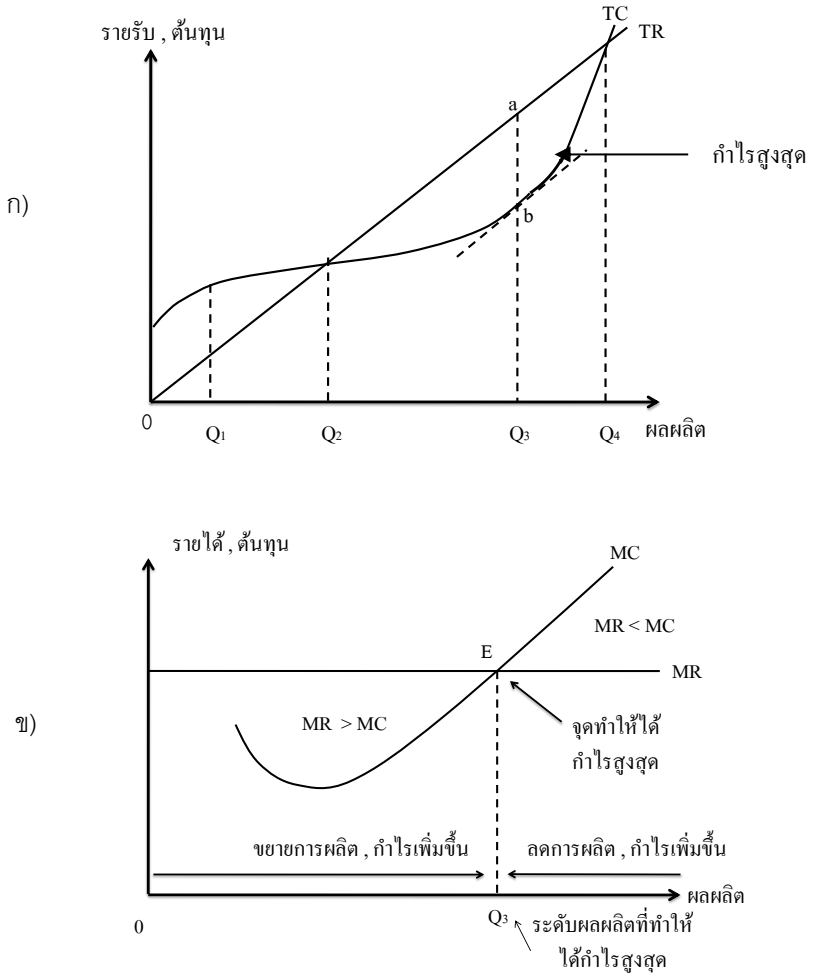

รูปที่ 7.4 ระดับการผลิตที่เหมาะสมที่สุดของหน่วยผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

เนื่องจากการวิเคราะห์ต้นทุนและการผลิตได้แบ่งระยะเวลาในการผลิตออกเป็น 2 ระยะ คือ การผลิตในระยะสั้น และการผลิตในระยะยาว ดังนั้นในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ผลิตในการตัดสินใจเลือกผลิตสินค้าเพื่อให้ได้กำไรสูงสุดภายใต้โครงสร้างของตลาดประเภทต่าง ๆ จะแยกพิจารณาเป็นการผลิตในระยะสั้นและระยะยาวเช่นเดียวกัน

ดุลยภาพในระยะสั้นของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

ดุลยภาพของผู้ผลิต คือ สภาวการณ์ที่ผู้ผลิตตัดสินใจผลิตที่ระดับผลผลิตที่ก่อให้เกิดกำไรสูงสุด ดังนั้นในระยะสั้นของตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ถ้าผู้ผลิตต้องการได้รับกำไรสูงสุด จะต้องทำการผลิต ณ ระดับผลผลิตที่ MR = MC หรือ MR = SMC ซึ่งเป็นจุดดุลยภาพของผู้ผลิต แต่เนื่องจากในระยะสั้นผู้ผลิตไม่สามารถเปลี่ยนแปลงปริมาณและขนาดของปัจจัยการผลิตบางชนิดได้ จึงทำให้ปริมาณการผลิตในระยะสั้นของหน่วยผลิตไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการ ปริมาณการผลิตจะทำได้เท่าที่สมรรถภาพในการผลิตของปัจจัยคงที่จะอำนวยให้เท่านั้น จากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้ผู้ผลิตแต่ละราย มีต้นทุนการผลิตที่แตกต่างกัน ผู้ที่มีปัจจัยการผลิตที่มีสมรรถภาพสูงจะมีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า และมีโอกาสจะทำกำไรได้มากกว่าผู้ผลิตที่มีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า ดังนั้น แม้ว่าหน่วยผลิตทุก ๆ หน่วยในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ จะเป็นเพียงผู้รับราคาและต้องขายสินค้าในราคาเดียวกัน โดยจะทำการผลิตสินค้า ณ จุดที่ MC = MR เหมือน ๆ กันก็ตาม แต่สถานการณ์ที่หน่วยผลิตแต่ละหน่วยต้องเผชิญจะมีความแตกต่างกันตามสภาพของต้นทุน ถ้ากำหนดให้ต้นทุนในการผลิตสินค้าของผู้ผลิตรายหนึ่งในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ประกอบด้วย ต้นทุนรวมผันแปรเฉลี่ย (AVC) ต้นทุนรวมเฉลี่ย (AC) และต้นทุนส่วนเพิ่ม (MC) ซึ่งเป็นไปตามที่ปรากฏในรูปที่ 7.5

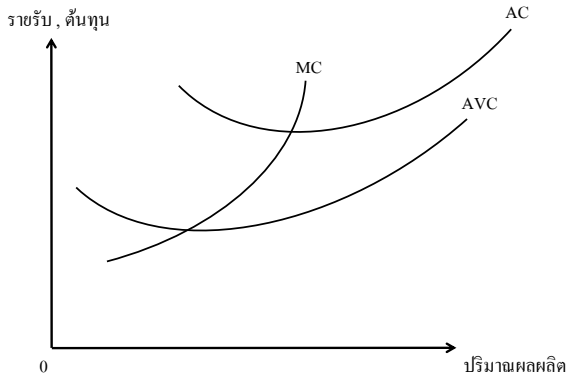

รูปที่ 7.5 เส้นต้นทุนการผลิตชนิดต่าง ๆ ของหน่วยผลิต

ดังนั้นผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์อาจต้องประสบกับสถานการณ์ทั้งกำไรหรือขาดทุนก็ได้ โดยหากระดับราคาสินค้าในตลาดสูงกว่าต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยของสินค้านั้น ในสถานการณ์เช่นนี้ผู้ผลิตจะได้กำไรเกินปกติ (P > AC) และหากระดับราคาสินค้าในตลาดเท่ากับต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยของสินค้านั้น ผู้ผลิตก็จะได้เพียงกำไรปกติหรือคุ้มทุน (P = AC) แต่หากระดับราคาสินค้าในตลาดต่ำกว่าต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยของสินค้านั้น ผู้ผลิตจะประสบกับการขาดทุน (P < AC) ในกรณีที่ผู้ผลิต

ขาดทุน ผู้ผลิตอาจต้องทำการตัดสินใจว่าจะหยุดการผลิตหรือเลิกกิจการดี ดังนั้น หากราคาที่ขายได้ยังมากกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (P > AVC) หรือรายรับเฉลี่ยมากกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AR > AVC) ผู้ผลิตควรทำการผลิตต่อไป เพราะผู้ผลิตยังคงได้กำไรจากต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AVC) ซึ่งสามารถนำมาชดเชยการขาดทุนในต้นทุนคงที่เฉลี่ย (AFC) บางส่วนได้ แต่หากราคาที่ขายได้เท่ากับหรือน้อยกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย ($P \leq AVC$) หรือรายรับเฉลี่ยเท่ากับหรือน้อยกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย ($AR \leq AVC$) ผู้ผลิตควรหยุดการผลิตทันที เรียกจุดนี้ว่า “จุดปิดกิจการ” (Shut-down Point) ดังจะอธิบายอย่างละเอียดดังต่อไปนี้

1. กรณีได้กำไรเกินปกติ

จากความหมายของกำไรเกินปกติที่ได้อธิบายมาแล้วในบทก่อน ทำให้ทราบว่าเมื่อรายได้ทั้งหมดที่ผู้ผลิตขายสินค้ามากกว่าต้นทุนการผลิตที่ผู้ผลิตจ่ายไปเพื่อการผลิตสินค้า (TR > TC) จะทำให้กำไรทางเศรษฐศาสตร์ที่ได้มีค่ามากกว่าศูนย์ ซึ่งหมายความว่าผู้ผลิตได้กำไรเกินปกติ ถ้ากำหนดต้นทุนของผู้ผลิตเป็นไปตามรูปที่ 7.5 และราคาสินค้าที่ผู้ผลิตขายได้เป็นไปตามเงื่อนไขในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ก็จะได้เส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตต้องเผชิญ (D) ซึ่งเป็นเส้นเดียวกันกับเส้น AR และ MR และมีค่าเท่ากับราคาที่ขายได้ (P) ดังรูปที่ 7.6

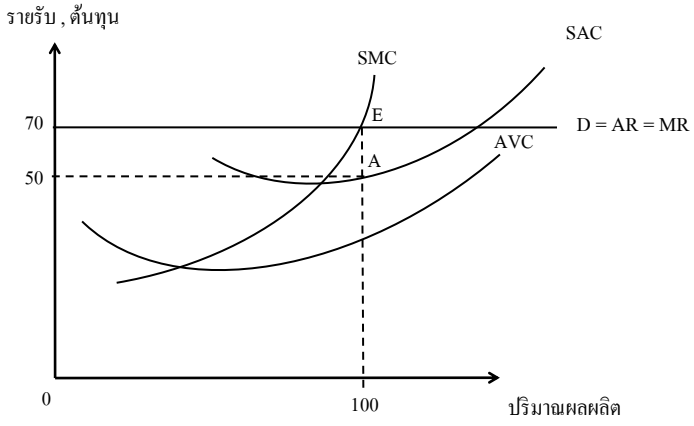

รูปที่ 7.6 ดุลยภาพในกรณีผู้ผลิตได้กำไรเกินปกติ

จากรูปที่ 7.6 ในระยะสั้นถ้าผู้ผลิตต้องการกำไรสูงสุด ผู้ผลิตจะต้องทำการผลิตสินค้า ณ ระดับผลผลิตที่ MR = SMC ดังนั้นผู้ผลิตจะทำการผลิตสินค้าเท่ากับ 100 หน่วย จึงจะได้กำไรสูงสุด ถ้าระดับราคาสินค้าในตลาดหน่วยละ 70 บาท ผู้ผลิตจะมีรายได้จากการขายสินค้าทั้งหมด (TR) เท่ากับ 7,000 บาท และมีค่าใช้จ่ายในการผลิตสินค้า (TC) เท่ากับ 5,000 บาท ดังนั้นผู้ผลิตจะได้กำไรเท่ากับ

2,000 บาท แต่หากผู้ผลิตทำการผลิตต่ำกว่าระดับผลผลิตที่ 100 หน่วย หรือระดับผลผลิตที่ MR มากกว่า MC แสดงว่า ผู้ผลิตจะได้กำไรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อผลิตเพิ่มขึ้น ตรงกันข้าม ถ้าขยายการผลิตออกไปมากกว่า 100 หน่วย แสดงว่า ผู้ผลิตจะได้กำไรน้อยลงเรื่อยๆ เมื่อผลิตมากขึ้น ดังนั้นผู้ผลิตจึงควรขยายการผลิตออกไปได้เพียงระดับผลผลิตที่ MR = MC เท่านั้นจึงจะได้กำไรสูงสุด

2. กรณีกำไรปกติ

กำไรปกติ ก็คือการมีรายรับรวมเท่ากับต้นทุนรวม (TR = TC) หรือมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์เท่ากับศูนย์ แสดงว่า ผู้ผลิตยังคงได้กำไรทางบัญชีอยู่ โดยกำไรทางบัญชีนั้นจะมีค่าเท่ากับ ต้นทุนค่าเสียโอกาสพอดี ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในบทก่อน หากราคาสินค้าในตลาดเท่ากับต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยของสินค้านั้น (P = AC) ผู้ผลิตจะเผชิญสถานการณ์ คือ ได้เพียงกำไรปกติ หรือคุ้มทุนเท่านั้น ดังจะอธิบายได้ด้วยรูปที่ 7.7

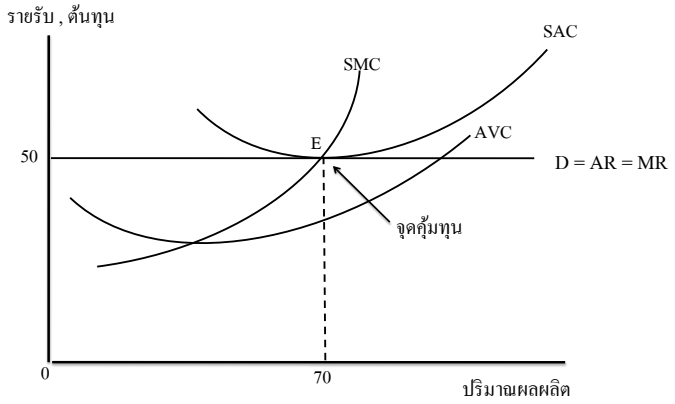

รูปที่ 7.7 ดุลยภาพในกรณีผู้ผลิตได้กำไรปกติ

จากรูปที่ 7.7 จุดดุลยภาพของผู้ผลิต คือ ระดับผลผลิตที่ MR = SMC ดังนั้นผู้ผลิตจะทำการผลิตสินค้า ณ ระดับผลผลิต 70 หน่วย ถ้าระดับ ราคาสินค้าในตลาดหน่วยละ 50 บาท ผู้ผลิตจะมีรายได้จากการขายสินค้าทั้งหมด (TR) เท่ากับ 3,500 บาท และมีค่าใช้จ่ายในการผลิตสินค้า (TC) เท่ากับ 3,500 บาท ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้ผลิตจะได้เพียงกำไรปกติเท่านั้น คือเท่ากับ 0 บาท เรียกจุดที่ทำให้ TR = TC นี้ว่า “จุดคุ้มทุนหรือจุดเสมอตัว” (Break-even Point)

3. กรณีขาดทุน

หากผู้ผลิตประสบกับการขาดทุน นั่นหมายความว่า รายรับรวมที่ผู้ผลิตได้รับจะน้อยกว่าต้นทุนรวม (TR < TC) จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ถ้าผู้ผลิตประสบกับการขาดทุน ผู้ผลิตต้องตัดสินใจว่าจะทำการผลิตต่อทั้งที่ขาดทุนหรือเลิกผลิตทันที ทั้งนี้ผู้ผลิตจะเลือกหนทางใดย่อมขึ้นอยู่กับการเปรียบเทียบรายรับเฉลี่ย (AR) กับต้นทุนแปรผันเฉลี่ย (AVC) ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นในการพิจารณากรณีขาดทุนจะแบ่งออกได้เป็น 2 กรณีย่อย ดังต่อไปนี้

3.1 กรณีขาดทุนแต่ยังดำเนินกิจการต่อไปได้

ในกรณีที่ผู้ผลิตประสบกับภาวะขาดทุนจากการผลิต แต่ผู้ผลิตยังคงมีรายรับเฉลี่ยมากกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AR < AVC) หรือราคาที่ขายได้สูงกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (P > AVC) ผู้ผลิตควรทำการผลิตต่อไป โดยหวังว่าจะสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้นได้ แม้จะต้องขาดทุนบ้างก็อาจนำรายรับส่วนเพิ่ม (MR) ที่เกินต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AVC) มาชดเชยต้นทุนคงที่เฉลี่ย (AFC) บางส่วนที่ขาดทุน ซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตขาดทุนน้อยลง ดังจะอธิบายได้ด้วยรูปที่ 7.8

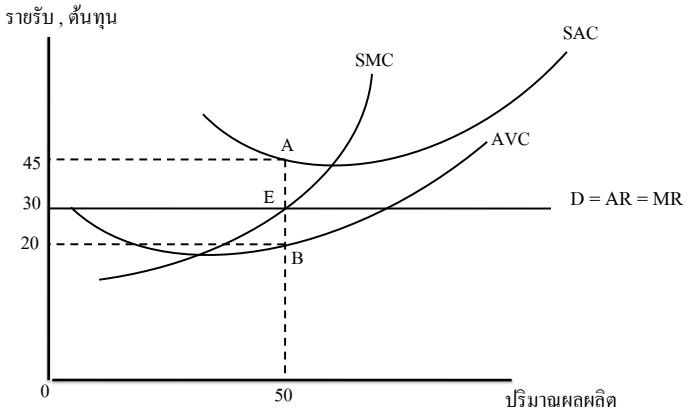

รูปที่ 7.8 ดุลยภาพในกรณีผู้ผลิตขาดทุนแต่ยังคงผลิตต่อไปได้

จากรูปที่ 7.8 ณ จุดที่ MC = MR ที่จุด E ราคาสินค้าหน่วยละ 30 บาท ณ ระดับผลผลิต 50 หน่วย ผู้ผลิตได้รายได้ทั้งหมดเท่ากับ 1,500 บาท แต่มีต้นทุนในการผลิตเท่ากับ 2,250 บาททำให้ผู้ผลิตขาดทุนเท่ากับ 750 บาท แต่เนื่องจากระดับราคาที่ขายได้ยังคงสูงกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (P > AVC) ผู้ผลิตจึงอาจทำการผลิตต่อไปได้ หากเชื่อมั่นว่าจะสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตให้ดีขึ้นได้ และสามารถลดต้นทุนการผลิตลงได้ ก็สามารถจะผลิตต่อไปได้ เนื่องจาก ณ ระดับการผลิต

ดังกล่าว ผู้ผลิตจะขาดทุนในส่วนของต้นทุนคงที่เฉลี่ยบางส่วนเท่านั้น เพราะต้นทุนคงที่เฉลี่ยทั้งหมดในการผลิตสินค้า ณ ระดับผลผลิต 50 หน่วย จะมีค่าเท่ากับ 1,250 บาท

3.2 กรณีขาดทุนปิดกิจการ

ในกรณีนี้ผู้ผลิตจะมีรายรับเฉลี่ยเท่ากับหรือน้อยกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AR = AVC) หรือราคาที่ขายได้เท่ากับหรือน้อยกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย ($P \leq AVC$) เมื่อผู้ผลิตประสบกับสถานการณ์นี้ผู้ผลิตควรหยุดการผลิตและปิดกิจการทันที เนื่องจากผู้ผลิตขาดทุนในส่วนที่เป็นต้นทุนคงที่ทั้งหมด ดังอธิบายได้ด้วยรูปที่ 7.9

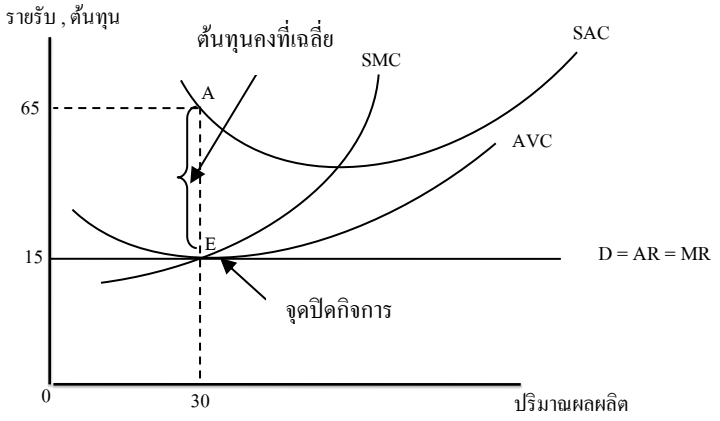

รูปที่ 7.9 ดุลยภาพในกรณีผู้ผลิตขาดทุนหยุดการผลิต

จากรูปที่ 7.9 ถ้าระดับราคาตลาดอยู่ที่ 15 บาท ผู้ผลิตต้องผลิต ณ จุดที่ MC = MR เพราะเป็นระดับที่จะทำให้ขาดทุนน้อยที่สุด โดยจะผลิตเท่ากับ 30 หน่วย ณ ระดับการผลิตที่จุดนี้รายรับรวม (TR) ของผู้ผลิตจะเท่ากับ 450 บาท ในขณะที่ต้นทุนรวม (TC) จะเท่ากับ 1950 บาท แสดงว่า ผู้ผลิตขาดทุนต่อหน่วยเท่ากับ 1,500 บาท หรือขาดทุนทั้งสิ้นเท่ากับพื้นที่สี่เหลี่ยม PCAE แต่เนื่องจาก AE = AFC ดังนั้นที่จุด E นี้จะมีการขาดทุนต่อหน่วยเท่ากับต้นทุนคงที่เฉลี่ยต่อหน่วย (AFC) พอดี จุด E จึงเป็นจุดที่ผู้ผลิตพร้อมที่จะตัดสินใจ “ปิดกิจการ” (Shut-down) เนื่องจากว่ารายได้ ณ จุดนี้ไม่คุ้มกับต้นทุนคงที่ และถ้าราคาตลาดอยู่ต่ำกว่าราคา OP บาท รายได้ที่ผู้ผลิตได้รับจากการขายสินค้านอกจากไม่คุ้มกับต้นทุนคงที่แล้ว ยังไม่พอที่จะนำไปจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของต้นทุนผันแปรอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ผู้ผลิตจึงไม่ทำการผลิตในระดับราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย และจะตัดสินใจเลิกกิจการตั้งแต่ระดับราคาสินค้าเท่ากับต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (P = AVC)

เส้นอุปทานระยะสั้นของหน่วยผลิต

ในบทที่ 2 ได้ทำการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของเส้นอุปทานมาบ้างแล้ว มาในหัวข้อนี้จะชี้ให้เห็นว่าทำไมเส้นอุปทานจึงเป็นเส้นที่ทอดขึ้นจากซ้ายไปขวา และมีความชันเป็นบวก ดังจะอธิบายต่อไปนี้

จากกฎของอุปสงค์ที่กล่าวไว้ว่า ปริมาณความต้องการขายสินค้าจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับราคาสินค้า กล่าวคือ ถ้าราคาสินค้าเพิ่มขึ้น ปริมาณความต้องการเสนอขายสินค้าก็จะมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาสินค้าลดลง ปริมาณความต้องการเสนอขายสินค้าก็จะน้อยลงตามไปด้วย และจากการศึกษาดุลยภาพในระยะสั้นของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ทำให้ทราบว่า สินค้าที่มีการซื้อขายกันในตลาดแข่งขันสมบูรณ์จะถูกกำหนดจาก อุปสงค์และอุปทานของตลาด จึงทำให้เส้นรายรับส่วนเพิ่มเป็นเส้นเดียวกับเส้นราคาหรือเส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตกำลังเผชิญอยู่ด้วย ดังนั้นเมื่อราคาสินค้าในตลาดมีการเปลี่ยนแปลงย่อมจะส่งผลทำให้ผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงปริมาณความต้องการซื้อไปด้วย เส้นอุปสงค์ที่ผู้ผลิตต้องเผชิญก็จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นการศึกษาเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างราคากับปริมาณเสนอขายของหน่วยผลิต จะทำให้ทราบว่าผู้ผลิตจะมีพฤติกรรมอย่างไรในการเสนอขายสินค้าเมื่อราคาสินค้าในตลาดเปลี่ยนแปลง ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ก็คืออุปทานระยะสั้นของหน่วยผลิตนั่นเอง

เราสามารถหาเส้นอุปทานในระยะสั้นของหน่วยผลิตหนึ่ง ๆ ได้ โดยสมมติต้นทุนต่าง ๆ ในการผลิตสินค้าของหน่วยผลิตดังกล่าว และสมมติให้ราคาตลาดมีการเปลี่ยนแปลงในระดับต่าง ๆ กัน ดังรูป ที่ 7.10

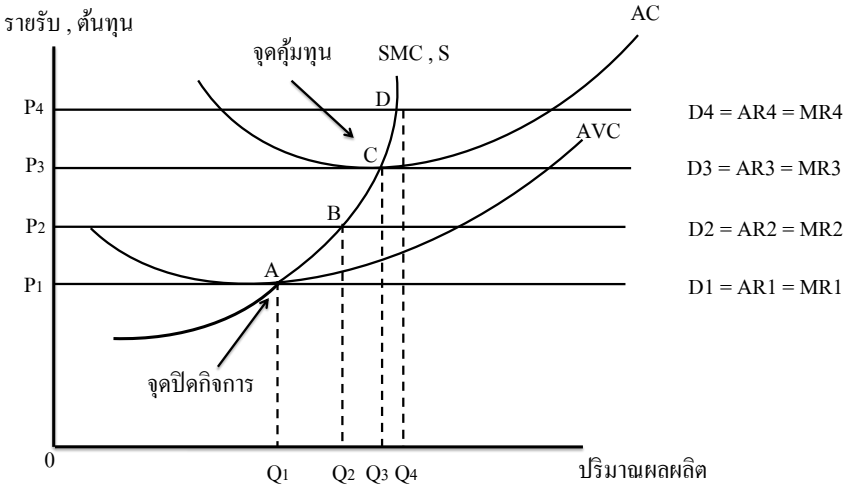

รูปที่ 7.10 การสร้างเส้นอุปทานระยะสั้นของหน่วยผลิต
ที่มา : ภราดร ปรีดาศักดิ์. 2550 : 219

จากรูปที่ 7.10 จะเป็นการวิเคราะห์ภาวะดุลยภาพ ปริมาณผลผลิต กำไร และการตัดสินใจของผู้ผลิตเมื่อเผชิญกับราคาตลาด ณ ระดับต่าง ๆ ตามที่สมมติไว้ โดยสมมติให้หน่วยผลิตมีต้นทุนชนิดต่าง ๆ เป็นไปตามปรากฏดังภาพ เพื่อสรุปเป็นเส้นอุปทานระยะของหน่วยผลิต ดังต่อไปนี้

1) ถ้าราคาสินค้าเป็นหน่วยละ OP_4 บาท หน่วยผลิตจะเลือกผลิตในปริมาณที่ตรงกับจุด D ซึ่งเป็นจุดที่ MR = MC โดยผลิตเท่ากับ OQ_4 หน่วย ที่ระดับการผลิตนี้หน่วยผลิตจะได้กำไรเกินปกติหรือมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์มากกว่าศูนย์

2) ถ้าราคาสินค้าเป็นหน่วยละ OP_3 บาท หน่วยผลิตจะเลือกผลิตในปริมาณที่ตรงกับจุด C ซึ่งเป็นจุดดุลยภาพที่จะทำให้ได้กำไรสูงสุด โดยผลิตเท่ากับ OQ_3 หน่วย ณ ระดับราคา OP_3 นี้จะเท่ากับจุดต่ำสุดของเส้นต้นทุนเฉลี่ย (AC) พอดี การผลิต ณ จุดนี้จึงไม่มีกำไรและไม่ขาดทุน เรียกว่าเป็นจุดที่ทำให้ผู้ผลิตเสมอตัว (Break-even) หรือคุ้มทุน หรือมีกำไรทางเศรษฐศาสตร์เป็นศูนย์

3) ถ้าราคาสินค้าเป็นหน่วยละ OP_2 บาท หน่วยผลิตจะประสบกับการขาดทุน เพราะระดับราคาอยู่ต่ำกว่าเส้นต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย (AC) แต่หน่วยผลิตยังคงผลิตต่อไปได้ เนื่องจากราคาหรือรายรับเฉลี่ยที่ระดับนี้ยังสูงกว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย การผลิตจะช่วยทำให้ขาดทุนน้อยกว่าการหยุดผลิต และเพื่อให้ขาดทุนน้อยที่สุดผู้ผลิตควรเลือกผลิตที่ระดับผลผลิต OQ_2 หน่วย (ที่จุด B)

4) ถ้าราคาสินค้าเป็นหน่วยละ OP_1 บาท ซึ่งเท่ากับจุดต่ำสุดของเส้นต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AVC) พอดี โดยผู้ผลิตจะเลือกผลิตที่จุด A โดยผลิตเท่ากับ OQ_1 หน่วย เพราะจะทำให้ขาดทุนน้อยที่สุด ณ จุดนี้ผู้ผลิตควรหยุดการผลิตหรือปิดกิจการทันที เพราะถ้าขืนผลิตจะยิ่งขาดทุนมากกว่าไม่ผลิต จึงเรียกจุดนี้ว่า “จุดปิดกิจการ” (Shutdown Point) ดังนั้นที่ระดับราคาใด ๆ ที่ต่ำกว่า OP_1 หรือต่ำกว่าจุดปิดกิจการปริมาณการผลิตหรือเสนอขายของหน่วยผลิตจะเท่ากับศูนย์

จากพฤติกรรมของหน่วยผลิตสามารถสรุปได้ว่า ในระยะสั้นเมื่อราคาอยู่ที่ระดับต่าง ๆ ปริมาณการผลิตหรือการเสนอขายสินค้าของผู้ผลิตจะสัมพันธ์กับราคาตลาดตามแนวจุด A B C และD ซึ่งจุดต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนอยู่บนแนวเส้นต้นทุนส่วนเพิ่มในระยะสั้นของผู้ผลิต (SMC) ตั้งแต่จุดปิดกิจการขึ้นไป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปริมาณสินค้าที่ผู้ผลิตมีความต้องการจะเสนอขาย ณ ระดับราคาต่าง ๆ ซึ่งตรงตามกฎของอุปทานที่ได้ศึกษามาแล้ว ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เส้นอุปทานระยะสั้นของหน่วยผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ เส้น SMC ของหน่วยผลิตนับตั้งแต่จุดปิดกิจการขึ้นไป ชี้ให้เห็นว่าหากผู้ผลิตมีกำไรผู้ผลิตก็จะผลิตสินค้าออกสู่ตลาด แต่หากผู้ผลิตขาดทุน ผู้ผลิตก็จะไม่ผลิต ดังนั้นในช่วงที่ไม่มีการผลิตจึงไม่มีอุปทานของผู้ผลิตปรากฏอยู่เลย นอกจากนั้นยังจะพบว่า ถ้าราคายิ่งต่ำลง สินค้าที่จะผลิตออกขายยิ่งน้อยลงด้วยเช่นเดียวกัน แต่ถ้าราคายิ่งสูงขึ้น ก็จะเห็นสินค้าออกสู่ตลาดมากขึ้นด้วย พฤติกรรมดังกล่าวนี้เองที่อยู่เบื้องหลังกฎของอุปทานตลาดของสินค้าชนิดนั้น ๆ ของผู้ผลิตแต่ละราย

ในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ และหากนำเอาเส้นอุปทานของผู้ผลิตทุก ๆ รายในตลาดมารวมกันตามแนวนอนก็จะ ทำให้ได้เส้นอุปทานระยะสั้นของอุตสาหกรรม

เพื่อให้เห็นลักษณะของเส้นอุปทานในระยะสั้นของหน่วยผลิตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะแยกแสดงไว้ต่างหากในรูปที่ 7.1 ดังนี้

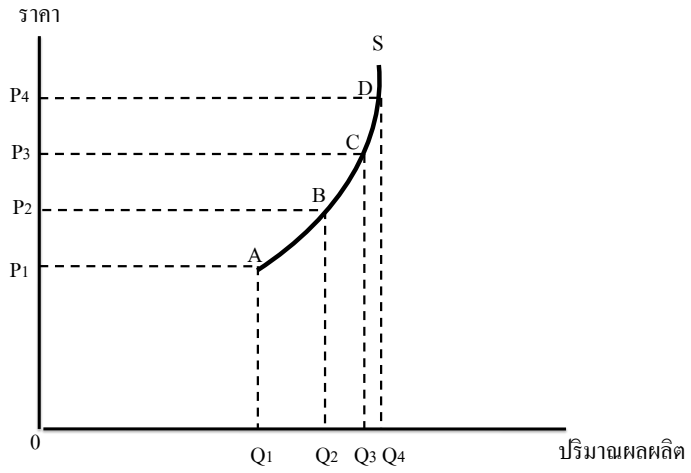

รูปที่ 7.11 เส้นอุปทานระยะสั้นของหน่วยผลิต

ที่มา : ดัดแปลงจาก วิรุณสิริ ใจมา. 2555 : 222

ดุลยภาพในระยะยาวของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์

จากที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการผลิตและต้นทุนการผลิตในบทก่อน ทำให้ทราบว่า การผลิตในระยะยาวผู้ผลิตสามารถปรับเปลี่ยนปริมาณและขนาดของปัจจัยการผลิตทุกชนิดได้ และสามารถเลือกขนาดโรงงานที่เหมาะสมกับปริมาณการผลิตระดับต่าง ๆ ตามต้องการได้ทุกขณะ และหากหน่วยผลิตขาดทุนก็สามารถเลิกผลิตหรือปิดกิจการได้ทันที เพราะในระยะยาวไม่มีต้นทุนคงที่ ดังนั้นถ้าไม่ผลิตย่อมจะดีกว่า เนื่องจากจะยิ่งทำให้ผู้ผลิตขาดทุน และจากลักษณะโครงสร้างของตลาดแข่งขันสมบูรณ์ที่ไม่มีการกีดกันในการเข้าออกจากตลาด ตลอดจนมีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรี จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการปรับเปลี่ยนปริมาณการผลิตของผู้ผลิตแต่ละราย อันเนื่องมาจากมีผู้ผลิตรายใหม่ ๆ เข้ามาแข่งขันในอุตสาหกรรม หรือมีผู้ผลิตรายเดิมบางรายออกไปจากอุตสาหกรรม ทำให้ต้องมีการปรับขนาดการผลิตหรือขนาดของโรงงานเพื่อให้เหมาะสมกับปริมาณการผลิตที่ต้องการ ซึ่งสามารถแสดงการปรับการผลิตและการได้ดุลยภาพในระยะยาวของผู้ผลิตแต่ละรายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ได้ดังต่อไปนี้

จากที่กล่าวมาแล้วว่า การเข้าออกจากตลาดได้อย่างเสรีเป็นสาเหตุที่ทำให้จำนวนผู้ผลิตมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลง เนื่องจากการเข้าออกของผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในราคาตลาด ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในกำไรและขาดทุนของผู้ผลิต หากผู้ผลิตที่ดำเนินกิจการอยู่ในขณะนั้นได้กำไรเกินปกติ จะเป็นแรงจูงใจให้ผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาแข่งขันในตลาด โดยปกติในระยะสั้นผู้ผลิตรายใหม่จะยังไม่เข้ามาแข่งขันกับผู้ผลิตรายเดิมในตลาด จนกว่าจะเห็นว่าการผลิตในอุตสาหกรรมนั้นมีกำไรมากพอที่จะเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตเข้ามาลงทุนในอุตสาหกรรมดังกล่าว แต่ในกรณีที่หน่วยผลิตขาดทุนก็จะทำให้ไม่มีแรงจูงใจเพียงพอที่จะทำให้ผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาแข่งขันอีก รวมถึงผู้ผลิตที่ทนต่อภาวะการขาดทุนไม่ไหวก็จะออกไปจากอุตสาหกรรมนั้นอีกด้วย การเข้าออกจากตลาดของหน่วยผลิตดังกล่าวจะมีผลต่อการเคลื่อนย้ายเส้นอุปทานของอุตสาหกรรม เนื่องจาก ถ้าหน่วยผลิตในอุตสาหกรรมได้รับกำไรเกินปกติ จะทำให้ผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาในตลาดอย่างต่อเนื่อง และจะทำให้เส้นอุปทานตลาดเพิ่มขึ้น (เคลื่อนไปทางขวาของเส้นเดิม) ในขณะที่อุปสงค์ของตลาดไม่เปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าอุปทานที่เพิ่มขึ้น จึงส่งผลทำให้ระดับราคาดุลยภาพลดต่ำลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเท่ากับจุดต่ำสุดของต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วยกำไรของผู้ผลิตก็จะเหลือเพียงแต่กำไรปกติเท่านั้น จึงไม่มีแรงจูงใจให้ผู้ผลิตรายใหม่เข้าสู่ตลาด อีกต่อไป ส่วนผู้ผลิตที่ยังคงอยู่ในตลาดก็ไม่จำเป็นต้องปรับระดับการผลิตของตนอีกต่อไปตราบเท่าที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในอุปสงค์และอุปทานของตลาด ดังนั้นหน่วยผลิตต่าง ๆ จึงเข้าสู่ภาวะดุลยภาพในระยะยาวได้ในที่สุด ดังอธิบายด้วยรูปที่ 7.12

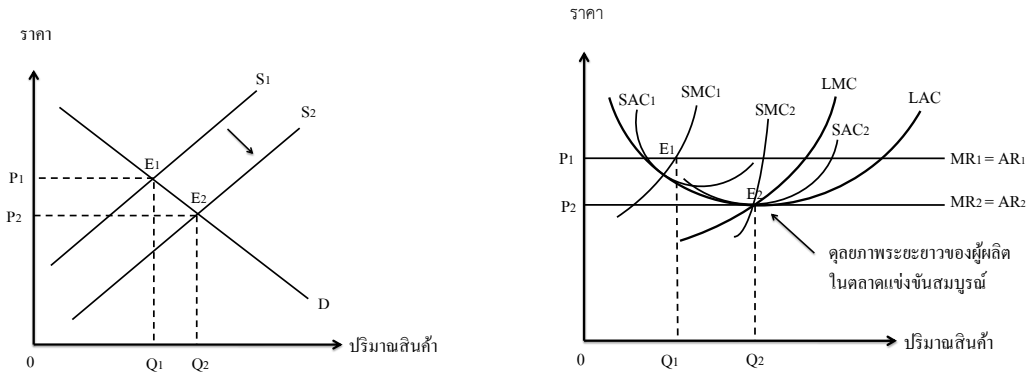

ก) ตลาด ข) หน่วยธุรกิจ

รูปที่ 7.12 ดุลยภาพในระยะยาวของผู้ผลิตแต่ละรายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ กรณีมีผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาแข่งขัน

ที่มา : ดัดแปลงจาก ภราดร ปรีดาศักดิ์. 2550 : 222

จากรูปที่ 7.12 สมมติให้ผู้ผลิตรายหนึ่งมีต้นทุนรวมและต้นทุนส่วนเพิ่มในระยะสั้นเท่ากับ SAC_1 และ SMC_1 ดังปรากฏในรูปที่ 7.12 ข) ถ้าสมมติให้ราคาตลาดเท่ากับหน่วยละ OP_1 บาท ผู้ผลิตจะทำการผลิต ณ จุดที่ทำให้ได้กำไรสูงสุด คือ MR = MC โดยทำการผลิตจำนวน OQ_1 ณ ระดับการผลิตนี้ผู้ผลิตจะได้กำไรเกินปกติจึงเป็นแรงจูงใจให้มีผู้ผลิตรายใหม่ ๆ เข้ามาแข่งขันในตลาดสินค้านี้อยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งจำนวนผลผลิตในตลาดมีมากก็จะทำให้เส้นอุปทานสินค้าในตลาดเลื่อนไปทางขวามือจากเส้น S_1 เป็น S_2 ดังรูปที่ 7.12 ก) เป็นผลให้ระดับราคาตลาดลดต่ำลงไปเรื่อย ๆ ถ้าผู้ผลิตรายนี้สามารถปรับการผลิตจนเข้าสู่การผลิตในระยะยาวได้แล้ว เขาจะสามารถเลือกขนาดโรงงานขนาดต่าง ๆ ได้ตามต้องการ ดังนั้นเมื่อราคาสินค้าลงต่ำลงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเท่ากับ OP_2 บาท เขาก็จะสามารถเลือกขนาดโรงงานที่มีต้นทุนเท่ากับ SAC_2 ซึ่งเป็นขนาดโรงงานที่เหมาะสมที่สุด ที่จะทำให้ขาดทุนน้อยที่สุดได้ เนื่องจากเป็นขนาดของโรงงานที่แตะจุดต่ำสุดของเส้นต้นทุนเฉลี่ยในระยะยาว (LAC) จะเห็นได้ว่าเมื่อราคาตลาดลดต่ำลงมาเรื่อย ๆ กำไรที่ผู้ผลิตได้รับจะค่อย ๆ ลดลง จนไม่มีกำไรเกินปกติเหลืออีกต่อไป การเข้ามาของผู้ผลิตรายใหม่ก็จะหมดไป เนื่องจากไม่มีกำไรเป็นแรงจูงใจอีกต่อไป ผู้ผลิตรายเดิมในตลาดก็ไม่จำเป็นต้องลดการผลิตของตนอีก เกิดเป็นดุลยภาพในระยะยาวขึ้นในที่สุด โดยผู้ผลิตจะได้เพียงกำไรปกติหรือเสมอตัวเท่านั้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ในระยะยาวผู้ผลิตจะผลิตสินค้า ณ จุดต่ำสุดของต้นทุนเฉลี่ยในระยะยาว (LAC) ซึ่งเป็นจุดเดียวกันกับเส้นต้นทุนเฉลี่ยในระยะสั้น (SMC_2) และเส้นรายรับส่วนเพิ่ม (MR_2) หรือเส้นราคา (P_2)

ในทางตรงกันข้าม ถ้าหน่วยผลิตในอุตสาหกรรมขาดทุน จะมีผู้ผลิตบางรายทยอยออกจากอุตสาหกรรมที่กำลังดำเนินกิจการอยู่ เนื่องจากแบกรับภาระการขาดทุนไม่ไหว จึงทำให้เส้นอุปทานสินค้าในตลาดลดลง (เคลื่อนไปทางซ้ายของเส้นเดิม) ระดับราคาดุลยภาพของตลาดจะค่อย ๆ เพิ่มสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ การขาดทุนของผู้ผลิตที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่ในตลาดก็จะลดลงไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเปลี่ยนจากขาดทุนเป็นกำไร การออกจากอุตสาหกรรมของผู้ผลิตก็จะสิ้นสุด เนื่องจากไม่มีผู้ผลิตรายใดขาดทุนอีกต่อไป แต่กำไรที่ผู้ผลิตได้รับจะเป็นเพียงกำไรปกติเท่านั้น เนื่องจากหากผู้ผลิตได้กำไรเกินปกติก็จะ มีผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาแข่งขันในตลาดอีก ก็จะมีการปรับตัวเพื่อเข้าสู่ภาวะดุลยภาพใหม่อีกครั้งดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ในกรณีนี้สามารถจะอธิบายได้ดังรูปที่ 7.13

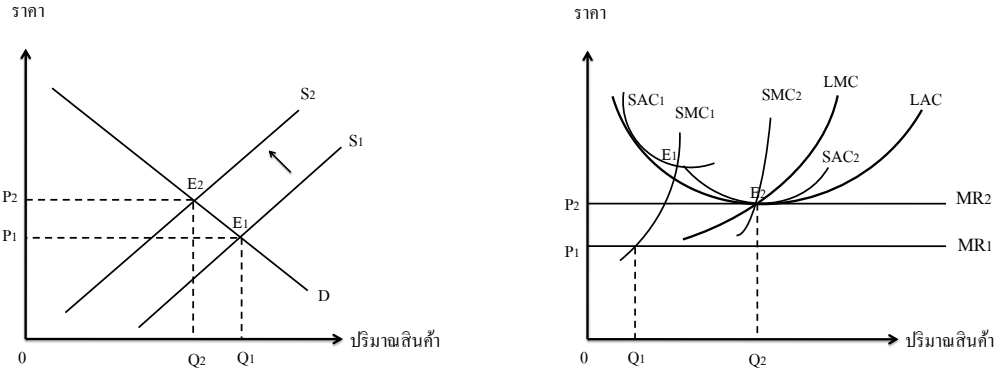

ก) ตลาด ข) หน่วยธุรกิจ

รูปที่ 7.13 ดุลยภาพในระยะยาวของผู้ผลิตแต่ละรายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ กรณีมีผู้ผลิตบางรายออกจากอุตสาหกรรม

จากรูปที่ 7.13 สมมติให้ผู้ผลิตรายหนึ่งมีต้นทุนรวมและต้นทุนส่วนเพิ่มในระยะสั้นเท่ากับ SAC_1 และ SMC_1 ดังปรากฏในรูปที่ 7.13 ข) ถ้าราคาตลาดเท่ากับหน่วยละ OP_1 บาท ผู้ผลิตจะทำการผลิต ณ จุด MR = MC โดยทำการผลิตจำนวน OQ_1 ณ ระดับการผลิตนี้ผู้ผลิตจะประสบกับการขาดทุน แต่เนื่องจากผู้ผลิตรายนี้สามารถปรับการผลิตจนเข้าสู่การผลิตในระยะยาวได้แล้ว เขาจะสามารถเลือกขนาดโรงงานที่จะทำให้ขาดทุนน้อยที่สุดได้ โดยจะเลือกขนาดโรงงานที่ SAC_2 แทน ในขณะเดียวกันอาจมีผู้ผลิตบางรายที่ไม่สามารถปรับขนาดโรงงานตามความต้อการได้ และทนแบกรับภาระการขาดทุนต่อไปไม่ไหวก็จะออกไปจากตลาดเรื่อย ๆ ส่งผลทำให้อุปทานสินค้าในตลาดเลื่อนไปทางซ้ายมือ ดังรูปที่ 7.13 ก) เป็นผลให้ระดับราคาตลาดเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งเท่ากับ OP_2 บาท การขาดทุนที่ผู้ผลิตประสบอยู่ก็จะค่อย ๆ ลดลงไปเรื่อย ๆ จนการขาดทุนนั้นหมดไป การออกไปจากตลาดของผู้ผลิตก็จะสิ้นสุดลง เกิดเป็นดุลยภาพในระยะยาวในที่สุด โดยผู้ผลิตจะผลิตสินค้าที่จุดต่ำสุดของต้นทุนเฉลี่ยในระยะยาว (LAC) ซึ่งเป็นจุดเดียวกันกับเส้นต้นทุนเฉลี่ยในระยะสั้น (SMC_2) และเส้นรายรับส่วนเพิ่ม (MR_2) หรือเส้นราคา (P_2) และจะได้เพียงกำไรปกติหรือเสมอตัวเท่านั้น

เพราะฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า ในระยะยาวจะไม่มีผู้ผลิตรายใดในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ที่จะได้กำไรเกินปกติ เนื่องจากหากผู้ผลิตได้กำไรเกินปกติ ก็จะมีผู้ผลิตรายใหม่เข้ามาแข่งขันในตลาด ทำให้กำไรส่วนเกินลดลงเหลือเพียงกำไรปกติ แต่หากผู้ผลิตขาดทุนก็จะมีผู้ผลิตบางรายออกจากตลาดไป ทำให้การขาดทุนลดลงและได้เพียงกำไรปกติ โดยผู้ผลิตจะต้องทำการผลิต ณ ระดับผลผลิตที่รายรับส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่มทั้งในระยะสั้นและยาว ที่ระดับนี้ต้นทุนเฉลี่ยจะต้องอยู่ในระดับต่ำสุดและเท่ากับราคาที่ขายได้พอดี ดังนั้นระดับผลผลิตที่ทำให้หน่วยผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์อยู่ในดุลยภาพระยะยาว คือ ระดับผลผลิตที่ทำให้ SMC = LMC = SAC = LAC = P = MR

สรุปท้ายบท

ตลาดในความหมายเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การที่ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถติดต่อตกลงซื้อขายกัน โดยอาจจะมีสถานที่หรือไม่มีสถานที่ทำการซื้อขายก็ได้ แบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ตลาดผูกขาด ตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด และตลาดผู้ขายน้อยราย โดยตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ผู้ผลิตไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ ราคาจะถูกกำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานของตลาด โดยจะทำการผลิต ณ จุดที่รายรับส่วนเพิ่มเท่ากับต้นทุนส่วนเพิ่ม (MR = MC) ซึ่งจะทำให้ผู้ผลิตได้รับกำไรสูงสุดหรือขาดทุนน้อยที่สุด ในระยะสั้นผู้ผลิตจะประสบกับสถานการณ์ต่าง ๆ คือ ได้กำไรเกินปกติ ถ้าราคาตลาดมากกว่าต้นทุนเฉลี่ย (P > AC) ได้เพียงกำไรปกติ ถ้าราคาตลาดที่ขายได้เท่ากับต้นทุนเฉลี่ย (P = AC) และอาจขาดทุนแต่ยังคงผลิตต่อไปได้ ถ้ามั่นใจว่าสามารถปรับปรุงการผลิตจนกระทั่งลดต้นทุนได้ ราคาตลาดจะน้อยกว่าต้นทุนเฉลี่ยแต่ยังคงมากว่าต้นทุนผันแปรเฉลี่ย (AVC < P < AC) และอาจจะขาดทุนจนต้องปิดกิจการ เมื่อราคาสินค้าที่ขายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับต้นทุนผันแปรเฉลี่ยต่อหน่วย ($P \leq AVC$) ส่วนเส้นอุปทานของหน่วยผลิต คือ เส้น MC ที่เริ่มตั้งแต่จุดปิดกิจการขึ้นไปและมีความชันเป็นบวก โดยเส้นอุปทานตลาดในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ จะแสดงให้เห็นถึงผลรวมของปริมาณดุลยภาพในแต่ละระดับราคาของหน่วยผลิตทั้งหมดในตลาด

ดุลยภาพระยะยาวของผู้ผลิตแต่ละรายในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ผู้ผลิตจะได้เพียงกำไรปกติเท่านั้น เนื่องจาก หากผู้ผลิตได้กำไรเกินปกติจะทำให้มีผู้รายใหม่ ๆ เข้ามาแข่งขัน ส่งผลทำให้เส้นอุปทานของตลาดเพิ่มขึ้นไปทางขวาของเส้นเดิม ทำให้ผลผลิตในตลาดมีปริมาณมากขึ้น ราคาจึงลดลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงจุดต่ำสุดของต้นทุนเฉลี่ย ผู้ผลิตจะเหลือเพียงกำไรปกติเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาตลาดต่ำกว่าต้นทุนการผลิต ก็จะทำให้ผู้ผลิตขาดทุนและออกจากกิจการไป ส่งผลทำให้เส้นอุปทานลดลงไปทางซ้ายของเส้นเดิม จำนวนสินค้าในตลาดน้อยลง ทำให้ราคาสินค้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาแตะที่จุดต่ำสุดของต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย และจะคงอยู่อย่างนั้นตราบเท่าที่ไม่มีอะไรมากระทบทำให้เส้นอุปสงค์และอุปทานเปลี่ยนแปลง โดยระดับผลผลิตที่จะทำให้ผู้ผลิตได้ดุลยภาพระยะยาวในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ ระดับผลผลิตที่ทำให้ SMC = LMC = SAC = LAC = P = MR

แบบฝึกหัดท้ายบท

1. ตลาดในความหมายทางเศรษฐกิจหมายถึง
2. จงบอกลักษณะสำคัญของตลาดแข่งขันสมบูรณ์มาเป็นข้อ ๆ
3. จงอธิบายว่าเพราะเหตุใดในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ หน่วยธุรกิจจึงต้องเป็นผู้ยอมรับราคา
4. จากข้อมูลในตาราง แสดงอุปสงค์ของสินค้าชนิดหนึ่ง จงใช้ตอบคำถามต่อไปนี้

ราคา (บาทต่อหน่วย)	ปริมาณอุปสงค์ (หน่วย/วัน)
50	0
50	1
50	2
50	3
50	4
50	5
50	6

4.1) สินค้าชนิดนี้อยู่ในตลาดประเภทใด เพราะเหตุใด

4.2) คำนวณรายรับส่วนเพิ่ม ณ ปริมาณความต้องการต่าง ๆ

4.3) เหตุใดรายรับหน่วยสุดท้ายจึงเท่ากับราคา

5. จากข้อมูลในตาราง แสดงต้นทุนการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งของหน่วยธุรกิจรายหนึ่งในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ใช้ตอบคำถามต่อไปนี้

ผลผลิตทั้งหมด (หน่วย/วัน)	ต้นทุนคงที่เฉลี่ย (บาท/ถุง)	ต้นทุนผันแปรเฉลี่ย(บาท/ถุง)	ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย(บาท/ถุง)	ต้นทุนส่วนเพิ่ม (บาท/ถุง)
1	84.00	51.00	135	
2	42.00	44.00	86	37
3	28.00	39.00	67	29
4	21.00	36.00	57	27
5	16.80	35.20	52	32
6	14.00	36.00	50	40
7	12.00	39.00	51	57
8	10.50	44.50	55	83

5.1) จากข้อมูลในตาราง จงเขียนเส้นต้นทุนระยะสั้น

5.2) เมื่อสินค้าชนิดนี้มีราคาหน่วยละ 50 บาท ปริมาณสินค้าที่ผลิตและกำไรทางเศรษฐศาสตร์ของหน่วยธุรกิจจะเป็นเท่าใด และหน่วยธุรกิจอื่นจะเข้าหรือออกจากอุตสาหกรรมนี้

6. จงแสดงให้เห็นว่าระดับการผลิตที่เหมาะสมที่สุดที่ทำให้หน่วยธุรกิจได้รับกำไรสูงสุดในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ คือ MC = MR

7. เส้นอุปทานของหน่วยผลิตในระยะสั้นมีลักษณะอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

8. จากรูปผู้ผลิตกำลังเผชิญในสถานการณ์ใด และเขาได้รับกำไรหรือขาดทุนเท่าไร

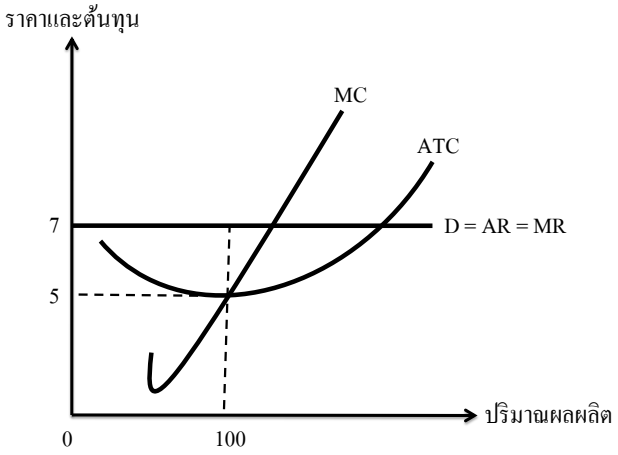

9. จากรูปผู้ผลิตกำลังเผชิญในสถานการณ์ใด และเขาได้รับกำไรหรือขาดทุนเท่าไร

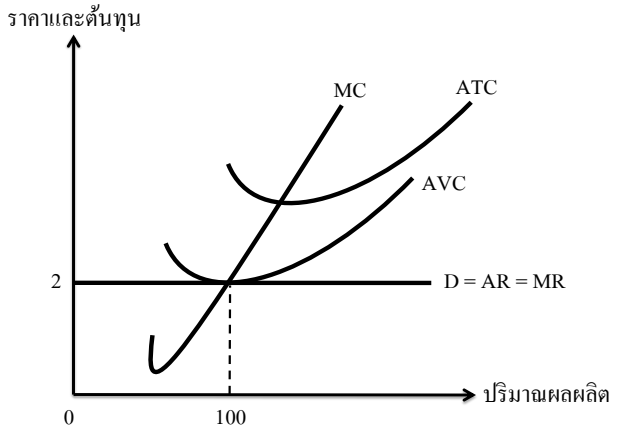

10. ในระยะยาวผู้ผลิตในตลาดแข่งขันสมบูรณ์จะเผชิญกับสถานการณ์ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น อธิบายพร้อมวาดรูปประกอบ